

NĂM MỚI NÓI CHUYỆN “MAI”

SONG LÊ

(Về Nguồn – Tây Đô)
(Houston – Texas)

Trong bốn mùa Xuân, Hạ, Thu, Đông thì mùa Xuân là mùa dậy thì của một năm. Mùa tình yêu rực rỡ của bướm và hoa. Mùa khởi đầu của mỗi tuổi con người và cũng là mùa tượng trưng cho những gì vui đẹp nhất. Vào mùa

này, cỏ cây cũng bắt đầu đâm chồi nảy lộc, trăm hoa đua sắc, phô trương nét duyên dáng nhằm điểm tô cho cuộc đời thêm hương, thêm sắc. Ở nước Việt Nam ta, vào mỗi độ Xuân về, đồng bào miền Bắc chú trọng đến **HOA ANH ĐÀO**, nhân dân miền Nam lại quý chuộng **HOA MAI**. Trong bài viết này, tôi xin được nói đôi điều về **HOA MAI**, vì đối với tôi hình ảnh HOA MAI rất thân tình và gần gũi.

HOA MAI cực đẹp, lại nở đúng trong tiết đông đầy sương giá, nên thế nhân đã tôn tụng **MAI** là hoàng hậu của các loài hoa. Không ai biết rõ **MAI** có từ bao giờ, nhưng chắc chắn phải xuất hiện lâu lắm, có thể từ thời mới tạo thiên lập địa, mặt đất có cỏ cây là đã có loài **MAI** rồi. Sơ khai, chưa chắc **MAI** đã nhiều, nhưng nhờ dài lâu, nhờ thiên di, thích hợp với khí hậu, **MAI** phát triển thành rừng, và con người đã khám phá rồi đem về nhân giống khắp nơi như ngày nay.

HOA MAI không những đẹp mà màu sắc lại luôn tươi thắm, không phai nhạt, héo úa. Cả đêm khi rơi rụng, **MAI** vẫn giữ được sức cuốn hút diệu kỳ. Trong bài **Tự Thán 35**, Nguyễn Trãi đã viết *Ngắm hoa tàn xem ngọc rụng*. (Ông đã ví những cánh hoa mai rơi như ngọc rụng). Nhưng tại sao đặt tên gọi là **MAI**? Và trong từng loại **MAI**, các tên gọi đều phản ánh đúng với kiểu dáng, màu sắc của nó?

Như chúng ta đều biết, giống như mùa Xuân đứng đầu của bốn mùa trong năm, ban mai là thời điểm bắt đầu của một ngày mới, đầy tin tưởng và hy vọng. **HOA MAI** với đặc tính nở hoa giữa tiết đông, cho dù tiết trời đang lạnh giá, vạn vật như đang run rẩy, co cụm, vẫn cố vận hành, vươn lên để hoàn tất khâu khởi động, sẵn sàng tươi cười khoe sắc ngay khi xuân đến! Bởi gan góc như vậy nên mới được công nhận là hoàng hậu, là hoa nở trước nhất so với nhiều loài hoa khác. **HOA MAI** được cấu tạo bởi năm cánh đều nhau, hoặc nhiều hơn, có khi hàng chục, kết dính vào tâm điểm, tạo thành một hình tròn thanh nhã y như hình ảnh của mặt trời mọc, với những tia nắng ấm chiếu tỏa lúc sáng sớm. **MAI** nở vào thời điểm ấy như vàng dương ló dạng lúc bình minh trong ngày xuân nhật, cũng là buổi ban mai của năm mới. Vì vậy hoa hậu ấy mang tên **MAI** – một tên biểu trưng cho những gì cao đẹp, tốt lành nhất, tuyệt nhất!

Tùy theo kiểu dáng và màu sắc đặc trưng của từng loại mà **MAI** có những tên gọi khác nhau: Bạch mai, Huỳnh mai, Tuyết mai, Mai chuối, Mai tứ quý, Mai chiếu thủy, ... mà người đời thường khảng định khi bắt gặp chúng. Ở đây, do tài liệu không dồi dào, và cũng không phải là một bài chuyên về nghiên cứu đặc tính của cây cỏ, nên xin các bậc cao niên và quý vị bạn đọc bỏ qua cho những gì tôi viết ra đây có phần hạn chế về kiến thức của mình.

MAI CHIẾU THỦY: Lá nhỏ, hoa năm cánh trắng tinh giống hình ngôi sao. Hoa nở thành chùm nhỏ, đong đưa trong gió hết sức biểu cảm. Hoa trút xuống đất tỏa hương nhẹ nhẹ. Buổi sáng đầu ngày ngắt một cánh hoa sát cuống cho vào miệng hút nhẹ, ta cảm nhận một hương vị ngọt gắt của sương đêm đọng vào trong nhụy. Đặc biệt, dáng hoa nhỏ trông quý phái, khi hoa nở chéch nghiêng mình xuống nước nên gọi tên **Mai Chiếu Thủy**.

BẠCH MAI: Lá dày có gai nhỏ ở viền. Hoa nở năm cánh màu trắng sữa tinh khôi. Cũng có người gọi **Bạch Mai** là **Chi Mai** hoặc **Mai Ngự Sứ**. Lê Quý Đôn chép trong Kiến văn tiểu lục, có đoạn: Thời vua họ Trần nước Giao Chỉ, có tên Lê Quý Ly, quán tỉnh Giang Tây qua nước đó buôn bán. Khi thuyền cập bến, y bước lên bồng thấy trên bãi cát có câu rằng:

Quảng Hàn cung lý nhất chi mai

(Một cành mai trong cung Quảng Hàn)

Về sau Quý Ly di duyên được chức quan nước ấy. Một hôm Trần Vương ra nghỉ mát ở điện Thanh Thử, trước sân điện có hàng ngàn cây quế, Vua ra cho quần thần một câu đối rằng :

Thanh Thử điện tiền thiên phụ quế

(Ngàn cây quế trước điện Thanh Thử)

Các quan bồi tòng chưa vị nào kịp đối thì Quý Ly cũng trong hàng quan đó, chợt nhớ câu thơ đã thấy trên bãi cát trước kia, liền đem đối. Nghe câu đối của Quý Ly, Vua rất đối kinh ngạc, phán rằng: ***“Sao người lại biết việc riêng trong cung trẫm?”***

Số là Vua có cô công chúa tên là Nhất Chi Mai. Vua dựng riêng một cung cho cô ở, đặt tên là cung Quảng Hàn. Quý Ly được vua hỏi, bèn đem sự thật tâu lên. Vua rằng: ***“Nếu vậy là số trời!”*** Bèn gả Nhất Chi Mai cho Quý Ly. Từ sự tích này và phối kiểm với sử cũ, rõ ràng Quý Ly là người nhà của vua Trần Nghệ Tông, do đó được nhà vua trọng dụng, rồi tự xưng nhiều chức và lộng quyền, hay tâu rối và đàn hặc các quan y như vai trò của một ngự sử. Người thời ấy do không rõ việc ở cung đình – cũng có thể do người thân tín Quý Ly – nhân thấy công chúa có nét đẹp đài các, lại có tên chữ MAI, nên đã mượn tên nàng đặt tên cho một loài hoa mai cực đẹp là **NHẤT CHI MAI**. Lại một loài hoa khác không kém vẻ kiêu sa, người ta cũng mượn tên nàng để đặt gọi là Chi Mai (không có chữ Nhất để phân biệt với Nhất Chi Mai) hoặc gọi gộp lại giữa tên nàng với chức của chồng cho có đôi là **MAI NGỰ SỨ!**

TUYẾT MAI: Lá nhỏ như Mai Chiếu Thủy, mềm mỏng. Hoa nhỏ bằng mút đũa màu trắng tinh. Hoa nở lác đác chừng vài ba cánh trên một thân cây.

MAI CHUỖI: Màu tím, có trái màu vàng, cả hoa và trái đều kết thành chùm, nhiều và dài như râu chuối.

MAI TỨ QUÝ: Lá dài, có gai nhỏ ở viền. Hoa năm cánh màu vàng đậm, màu đỏ. Khi hoa tàn để lại năm cánh màu đỏ đậm và những hạt đen tuyền. Hoa nở suốt bốn mùa như tên gọi. Loại hoa này có nhược điểm là cho rất ít hoa trên một thân cây. Về Mai Tứ Quý, trong số những bài thơ của Nguyễn Trãi viết về **MAI**, có bài mang tựa **HOA TRƯỜNG AN** mà hầu hết những sách sưu tập thơ văn Nguyễn Trãi ở phần chú thích đều ghi không rõ hoa gì. Bài thơ đó như sau:

*Áy chẵng Tây Thi thì Thái Chân,
Trời cho tốt lạ mười phần,
Ngày chầy điếm dã phong quân đỏ,
Rõ tư mùa một thức xuân.*

Xin tìm hiểu vài điển tích:

Thời Xuân Thu, Tây Thi là người con gái nước Việt, Câu Tiễn đem dâng vua Phù Sai là người đã đánh bại mình, để xin hàng. Phù Sai mắc kế Câu Tiễn, say đắm Tây Thi, không lo việc nước khiến Ngô suy yếu. Câu Tiễn kéo quân đánh diệt, trả được thù.

Thái Chân là hiệu của Dương Quý Phi, vợ của Đường Minh Hoàng, cũng là trang quốc sắc của nước Trung Hoa ngày trước.

Rõ ràng nội dung bài thơ ca tụng **HOA MAI**. Nhưng tại sao đầu đề không ghi **HOA MAI** mà lại ghi **HOA TRƯỜNG AN**? Lại truy thêm một điển tích:

Trong sách Kinh Châu Ký có đoạn chép Lục Khải ở Giang Nam, gặp lính trạm bèn bẻ một cành **MAI**, gửi trạm đem về cho Phạm Diệp là bạn thơ còn đương ở Trường An và kèm theo một bài thơ:

*Chiết mai phùng địch sứ
Ký dĩ Lũng đầu nhân
Giang Nam vô sở hữu
Liễu tặng nhất chi xuân*

**(Bẻ cành mai nhờ lính trạm đưa
Gửi cho người bạn ở Lũng đầu
Giang Nam không có đồ gì lạ
Mới tặng một cành xuân gọi là)**

Từ điển tích này cho phép chúng ta suy luận, từ Giang Nam, Lục Khải gửi một cành mai về tặng bạn là Phạm Diệp ở Trường An. Nhận được cành mai do lính trạm đưa, cảm động và do thấy đây là giống **MAI** lạ (vì ở Trường An không có vật gì lạ hơn giống mai này), Phạm Diệp đem trồng,

bốn mùa đều nở hoa rất đẹp, tưởng chừng như lúc nào cũng mùa xuân (nên cảnh ấy gọi là cảnh xuân). Từ Trường An, loại MAI ấy được nhân giống nhanh chóng vì dễ trồng nhờ có nhiều hạt. Do vậy MAI TÚ QUÍ còn có tên là HOA TRƯỜNG AN, cũng có người gọi là HỒNG MAI, vì để MAI màu vàng ấy, khi cánh đã rụng thì biến sang sắc hồng ngọc, ôm lấy hạt màu đen tuyền. Cũng có loại để màu xanh, có cảnh đan cài giống hình chữ Nữ (Chữ Hán) như sáu cái gác nai thì gọi là MAI THANH ĐÀI LỤC NGẠC. (Cũng xin mở ngoặc nói thêm: Ba chữ Nhất Chi Xuân ở câu thứ tư bài thơ trên đây cũng còn gọi là Nhất Chi Mai. Tuy nhiên, ở Việt Nam ta, do điển tích đời Trần kể trong Kiến văn tiểu lục, thì Nhất Chi Mai là loài hoa hoàn toàn khác với Nhất Chi Mai xuất hiện ở đất nước Trung Hoa).

MAI VÀNG (HUỲNH MAI): là loại mai thông dụng và thường thấy nhất, do trở bông vào cuối tháng Chạp âm lịch nên cũng còn tên gọi là LẠP MAI. Lá mỏng dài, có gai nhỏ ở viền. Hoa thường nở năm hoặc sáu cánh hay nhiều hơn nữa.

Người ta có thể trồng mai vàng bằng cách gieo hạt hay chiết cành. Nhưng tỷ lệ sống của chiết cành thường thấp hơn gieo hạt. Nhựa của hoa này rất mạnh để nuôi sống thân cây. Vì vậy khó mà phân biệt nhánh mai ghim trong chậu là mai sống hay đã chết. Chỉ một cành nhỏ cắm trong bình hay chậu hoặc giâm dưới đất ẩm, nó có thể đâm chồi non cùng với những búp xanh và nở hoa một cách dễ dàng. Cành hoa cứ sống như vậy hằng nhiều tháng trời. Theo kinh nghiệm của các nghệ nhân chuyên trồng cây kiểng, người ta thường bứng gốc mai vào mùa khô, nắng thật gắt của những ngày hè. Vào thời điểm này, rễ mai đang co lại kém phát triển để trồng. Hoặc họ bứng vào những ngày giáp tết, vì đó là lúc chất nhựa trong cây hoạt động mạnh để nuôi cành và lá.

MAI VÀNG là loại hoa thông dụng nhất, hoa nở vào những lúc tiết trời lạnh đầy sương. Thông thường lá mai sẽ vàng úa vào những tháng cuối năm, một số tự rơi rụng, một số còn lại bám lấy cành, để rồi những ngày Tết, chồi non và búp tươi sẽ nở thành những đóa hoa vàng rực rỡ. Theo kinh nghiệm truyền trong dân gian, hằng năm vào ngày mười ba hoặc mười bốn âm lịch tháng Chạp, người ta lật hết lá trên cây mai, sau đó tưới nước thúc cho mai đâm nụ xanh đều khắp nhánh cành. Vào chiều hai mươi chín hoặc ba mươi Tết, cành mai vẫn còn búp xanh, đầu búp đã hé chấm sắc vàng trông đẹp mắt, hoặc lác đác vài búp nở hoa vàng... vậy mà như một phép màu, vào đêm giao thừa rạng sáng mừng một, tất cả các búp vụt bùng nở vàng tươi, rực rỡ. Người ta cũng chú trọng đến việc tung tui các hoa trên cành, không đụng chạm mạnh để chúng khỏi rơi rụng. Có người bỏ vào bình

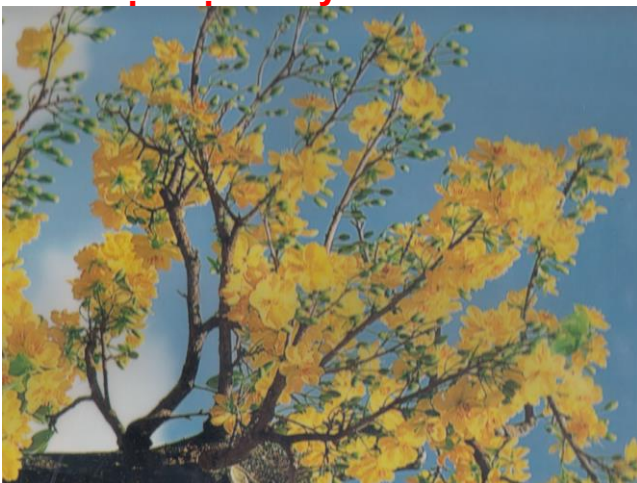
nước cắm hoa mấy viên thuốc Aspirin, hoặc thui chỗ chặt cành, vừa thúc cho mai nở đúng giao thừa, vừa giữ cho chúng tồn tại trên cành, kể cả hoa đã nở và các búp sắp sửa nở lâu tàn, ít rụng (?). Bà con còn giữ lại số hoa đã rụng xuống nền nhà trong suốt mấy ngày Tết, như để giữ lấy cái may mắn cho suốt năm mới, vì vậy phần đông không ai quét nhà vào ngày đầu năm. Sở dĩ người ta quý trọng mai như vậy, vì ông bà ta thường quan niệm tất cả mọi việc bắt đầu từ mùa xuân, hoa mai vận hành và hoàn tất khâu khởi động để sẵn sàng tươi cười khoe sắc vào đúng thời điểm đầu năm, phải chăng là biểu hiện của sự may mắn, của vạn sự lành và việc làm ăn phát đạt, phát tài?

Chúng ta đang sống tại HOA KỲ. Các chợ Việt Nam hầu như cố kiếm tìm cho được một số cành mai thật để bày bán cho những người yêu thích và quý chuộng hình ảnh hoa mai. Tuy nhiên, do thời tiết và điều kiện, nên **HOA MAI** trên đất HOA KỲ dù muốn hay không cũng khó mà đáp ứng được những ai có óc thưởng thức mai xuân bằng cả nghệ thuật rất Việt Nam của mình. **HOA MAI** giá trung bày nhiều nhất, người ta mua vào dịp Tết ở hải ngoại, có lẽ cũng chỉ vì ý nghĩa mong muốn được may mắn đầu năm trong cuộc sống nơi xứ lạ quê người? Nhân dịp Tết Nguyên Đán cổ truyền của dân tộc Việt Nam, người viết bài xin gửi đến quý bạn đọc xa gần *lời chúc mừng đầu năm*:

**Mua may bán đất,
Sức khỏe dồi dào,
Gia đình hạnh phúc**

và

Vạn sự như ý.

SONG LÊ

(Về Nguồn – Tây Đô)
(Houston – Texas)

Tham khảo:

- NGÀY XUÂN THỪ TRUY TÌM LÝ LỊCH MỘT LOÀI HOA của MẠNH XUÂN
 - ĐẦU NĂM MỚI NÓI CHUYỆN MAI của HUỖNH DUY LỘC.
- * Bài đã in trong mục SỔ TAY VĂN HỌC tạp chí VHVN số 12 mùa Xuân 2001 – ký bút hiệu Châu Lê